

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Національна Рада жінок України
Інститут проблем виховання НАПН України
Рівненський державний гуманітарний університет
Харківська гуманітарно-педагогічна академія
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
Гендерний центр
Центр соціальної та освітньої інтеграції «Без бар'єрів»

Матеріали IV Всеукраїнської науково-методичної конференції з
міжнародною участю

«ПРОСОЦІАЛЬНА ОСОБИСТІТЬ У ГЕНДЕРНОМУ ВИМІРІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ»

Умань – 2021

Редакційна колегія:

- Коляда Н.М.** – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
- Кравченко О.О.** – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
- Албул І.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рекомендовано до друку

Вченою радою факультету соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини (протокол № 13 від 20 квітня 2021 року)

Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти : IV Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю (Умань, 22 квітня 2021 р.) / [ред. кол. : Коляда Н.М. та ін.]. – Умань : Візаві, 2021. – 102 с.

До збірника увійшли матеріали IV Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю «Про соціальну особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти», що відбулася в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2021

З М І С Т

Бартошик М.	ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПІЗНАННЯ РІДНОГО КРАЮ	5
Вихор С.	ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ГЕНДЕРНИХ ДИСЦИПЛІН	7
Данкевич М.	ІДЕЇ ДИТИНОЦЕНТРИЗМУ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ МАРІЇ МОНТЕССОРІ	10
Дячук І.	РОЗВИТОК НОВАТОРСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО РУХУ У 80-І РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ	14
Жирська Г.	ФОРМУВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ОСВІТИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ	18
Зданевич Т.	ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	22
Іванісік Н.	ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ І СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ТА РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	26
Какадій В.	НЕДИСКРИМІНАЦІЙНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ: ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ З ДОСВІДУ ВЧИТЕЛЬСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	30
Карпів Н.	ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	35
Киценька М.	ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЛІТНЬОГО ТАБОРУ	40
Кікінежді О.	ЕГАЛІТАРНА ОСОБИСТІТЬ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	45
Коваль К.	ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ, У ДИТЯЧИХ БУДИНКАХ СІМЕЙНОГО ТИПУ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ	49

Кравченко О.	З ДІЯЛЬНОСТІ ГЕНДЕРНОГО ЦЕНТРУ УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ	51
Кривко Т.	СУЧАСНІ БРИТАНСЬКІ ВИХОВНІ ПРАКТИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ	56
Логвінова Д., Жигалко Л.	ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ	60
Лотоцька М.	ВПЛИВ ГРИ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	64
Петренко О. Баліка Л.	ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ ТА ВИХОВАННІ» В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗВО	67
Савелюк Н.	ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В УКРАЇНІ	70
Савчук С.	ІДЕЯ ДИТИНОЦЕНТРИЗМУ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО	75
Серко З.	ДОСВІД А. С. МАКАРЕНКА У СУЧАСНОМУ СІМЕЙНОМУ ВИХОВАННІ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ	77
Стельмашук Ж., Приндюк В.	РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФОРМУВАННІ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ	81
Тверда Ю.	ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ РОБОТИ ГРУПИ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)	84
Тернавська Т.	ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОХ СФЕРИ	87
Цибуліна І., Цибуліна Т.	ПРАКТИЧНЕ ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	91
Чайковська М.	ГЕНДЕРНА ОСВІТА ЯК СОЦІАЛЬНА, ПСИХОЛОГІЧНА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	93
Чіп Р.	СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	95

Чупіна К.	ЛІДЕРСТВО У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР	98
-----------	--	----

відповідають інтересам особистості; пом'якшення гендерних стереотипів; врахування соціально-статевих відмінностей. Гендерний підхід є необхідною передумовою реалізації гендерного виховання і виступає складовою особистісно орієнтованого освітнього процесу як у загальноосвітньому, так і у вищому навчальному закладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В поисках гендерного воспитания: методическое пособие / Под. ред. О. Андрусик и О. Марущенко. Харьков : Золотые страницы, 2013. 140 с.
2. Гендер і Ми. Інтегрування гендерного підходу в освіту та виховання: навч.-метод. пос. для шк. та студ. молоді. К., 2009. 378 с.
3. Луценко О. А. Навчальна програма «Гендерна педагогіка». Хрестоматія навчальних програм з проблем гендерного розвитку. К.: ПЦ Фоліант, 2004. С. 45–105.
4. Штылева Л. В. Почему учителю XXI века необходимо знать про «гендер» и обладать гендерным измерением в работе с детьми? Внедрение гендерных курсов в систему среднего образования: Методическое пособие. Иваново, 2000. – 165 с.

Р. С. Чіп

*викладач кафедри психології розвитку та консультування
Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка
м.Тернопіль*

СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження проблеми гендерної ідентичності зростаючої особистості визначається створенням оптимальних умов гендерної соціалізації старших підлітків, засвоєнням та наслідуванням моделей статевої поведінки у традиційно-егалітарному просторі сучасного суспільства.

Гендерна ідентичність за своїм походженням є соціальним феноменом, оскільки формується в умовах соціокультурного простору, та результатом засвоєння норм, взірців, моделей поведінки, виконання гендерних ролей у процесі міжстатевої взаємодії. Гендерна ідентичність представлена фемінно-маскулінно-андрогінним

конструктом, свідомий вибір якого зумовлений традиційними та егалітарними цінностями [1; 2; 6].

На основі трактування змісту гендерної ідентичності у сучасній психологічній науці, «гендерна ідентичність старших підлітків» розуміється нами як інтегративне особистісне утворення, що включає систему когнітивних уявлень, ціннісних ставлень та взаємодій статей і відображає їх суб'єктну позицію у прийнятті, засвоєнні і відтворенні моделей статевої поведінки у сфері традиційної та егалітарної культур [2; 5].

Своєрідність соціальної ситуації розвитку у підлітковому віці визначається включенням підлітків у нову систему суспільних стосунків, взаємодії з оточуючими, спілкування з батьками та однолітками; опануванням нових соціальних функцій; розширенням сфери соціальної активності. Соціальна ситуація розвитку є основою всіх динамічних змін у розвитку, визначає форми і шлях, слідує якому дитина оволодіває новими якостями особистості, черпаючи їх із соціальної реальності як із джерела розвитку, той шлях, на якому соціальне стає індивідуальним (Л. Божович, М. Боришевський, І. Булах, Л. Виготський, Т. Говорун, П. Горностай, О. Кікінежді, Г. Костюк, В. Кравець, В. Москаленко, М. Савчин, В. Татенко та інші учені).

Психологічні особливості процесу соціалізації особистості, спрямованого на формування ідентичності, розкрито у працях сучасних вчених. Зокрема В. Москаленко розглядає усвідомлення свого «Я» як одну з потреб, що інтеріоризує обрані соціальні стандарти поведінки у структуру соціальної ідентичності суб'єкта. Суб'єкт самоідентифікації прагне проявити себе через персоніфікацію, обравши саме те, що на його погляд відповідає власним ціннісним орієнтаціям. Ідентичність особистості, зазначає вчена, яка формується в результаті дії механізму ідентифікації, передбачає здатність особистості до самоорганізації свого життя на суб'єктному рівні [3, с. 147].

Гендерна ідентичність як онтогенетичне утворення, стверджує Т. Говорун, формується в процесі взаємодії із соціумом. Водночас гендерна соціалізація особистості як багатоаспектне явище є процесом, який реалізується у свідомості та образі Я на основі інтеріоризації статевоповідних приписів. Власне соціум закладає такий сценарій набуття гендерної ідентичності, який поєднує в собі як соціально

типове, так і індивідуальне, які, як правило, виступають дисгармонійними складовими образу Я [1].

Суттєво збагачує уявлення про значущість відповідального вчинку у процесі гендерного самовизначення наукова позиція В. Татенка, який підкреслює, що спільний учинок утворює специфічне соціалізувальне середовище, в якому його учасники – носії соціальності і ті, які мають її привласнити – у партнерському діалогічному режимі розробляють спільні вчинкові проекти і спільно їх здійснюють [4].

Варто зазначити, що старший підлітковий вік, як важливий етап становлення гендерної ідентичності, характеризується якісно новим рівнем розвитку самосвідомості, специфічним психологічним новоутворенням – почуттям дорослості, особистісною рефлексією, суперечністю між необхідністю наслідувати стереотипні взірці поведінки та прагненням до індивідуалізації та утвердження власних цінностей.

Підсумовуючи теоретичні напрацювання вчених, варто відзначити, що соціалізація забезпечує входження особистості у гендерну культуру суспільства і є найважливішим чинником конструювання її гендерної ідентичності, зумовлює прояви суб'єктної активності у процесі самотворення гендерного Я відповідно до віку, зони найближчого розвитку, провідної діяльності, психологічних новоутворень.

Таким чином, врахування психологічних особливостей підліткового віку та соціальної ситуації розвитку дає підстави розглядати особистість старшого підлітка як суб'єкта вибору гендерного конструкту в умовах соціокультурного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Говорун Т. В. Соціалізація статі та сексуальності : монографія. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2001. 240 с.
2. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості : монографія. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2011. 400 с.
3. Москаленко В. В. Соціалізація особистості : монографія. Київ : Фенікс, 2013. 540 с.
4. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії / за заг. ред. В. О. Татенка. Київ : Либідь, 2006. С. 316–358.
5. Чіп Р. С. Становлення гендерної ідентичності старших підлітків у ціннісному вимірі особистості. Humanitarium. Том. 43. Вип. 1. Психологія. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 151–161.

6. Kikinezhdi O. M., Zhyrska Halyna Ya., Chip R. S., Vasylkevych Y. Z., Hovorun T. V. Psychology of the Gender-Equitable Environment: Research of Problems. Journal of Intellectual Disability - Diagnosis and Treatment, 2020. No. 8. P. 538–547. URL : <https://www.scopus.com/sourceid/21100784273>

К.О.Чупіна

*аспірант II року навчання ОНП «Психологія»
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
м. Умань*

ЛІДЕРСТВО У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР

Період студентства характеризується вмінням швидко навчатися, здобувати нові навички та пристосовуватись до змін. Особливої актуальності ці навички набувають на фоні всесвітньої пандемії коронавірусу та переходу ЗВО на дистанційну форму навчання. На сьогодні лідерство стає тою рушійною силою, яка знайде напрямки виходу із цих складних проблем. Основна риса, яка відрізняє лідерів у студентському середовищі – це їх інноваційна діяльність.

Лідери, які можуть генерувати та впроваджувати нові життєздатні ідеї, здатні знайти ефективні шляхи та методи подолання криз. У студентському середовищі лідерські якості забезпечують ефективність у навчальній діяльності; баланс між конкурентністю та співпрацею у взаємодії між одногрупниками.

Лідерство – багатоаспектне соціальне явище. Феномен лідерства простежується в будь-яких організованих групах, що прагнуть до якоїсь спільної мети. Важко дати загальне визначення лідерства. Це пояснюється тим, що лідерство відстежуємо скрізь і завжди, де групі людей доводиться вирішувати будь-які проблеми, що зачіпають інтереси всіх або більшості її членів. Найбільш помітними лідерські відносини стають в тих випадках, коли перед групою стоїть завдання переходу з одного стану в інший, або коли група займається розподілом